Badiy diskursning lisoniy xususiyatlari

A’zamova Dilfuza Shafoyevna
Termiz davlat universiteti katta o‘qituvchisi
azamova@tersu.uz

Annotatsiya. Mazkur maqolada badiiy diskursning lisoniy xususiyatlari zamonaviy tilshunoslikning diskursiv, pragmatik, lingvokulturologik va kognitiv yondashuvlari asosida tahlil qilinadi. Badiiy diskurs oddiy matn shakli emas, balki muallif, qahramon va o‘quvchi o‘rtasidagi murakkab kommunikativ munosabatlarni aks ettiruvchi ko‘p qatlamli lingvistik hodisa sifatida talqin etiladi. Tadqiqotda badiiy diskursning leksik-semantik, morfologik, sintaktik, fonostilistik, pragmatik va lingvomadaniy xususiyatlari ko‘rib chiqiladi. Badiiy asarlarda metafora, metonimiya, epitet, o‘xshatish, jonlantirish, takror, antonimiya kabi tasviriy vositalarning diskursiv vazifalari ochib beriladi. Shuningdek, muallif nutqi, personajlar nutqi, ichki monolog, dialog va polilog kabi nutq shakllarining badiiy diskursni shakllantirishdagi o‘rni aniqlanadi. Tadqiqot natijasida badiiy diskursning asosiy xususiyati uning estetik, kommunikativ, kognitiv va pragmatik funksiyalarning o‘zaro uyg‘unligida namoyon bo‘lishi asoslanadi.

Kalit so‘zlar: badiiy diskurs, badiiy matn, lisoniy xususiyat, diskurs tahlili, stilistika, metafora, pragmatika, lingvokulturologiya, muallif nutqi, personaj nutqi.

Аннотация

В статье рассматриваются лингвистические особенности художественного дискурса на основе современных дискурсивных, прагматических, лингвокультурологических и когнитивных подходов. Художественный дискурс рассматривается не просто как разновидность текста, а как многоуровневое лингвистическое явление, отражающее сложные коммуникативные отношения между автором, персонажем и читателем. Анализируются лексико-семантические, морфологические, синтаксические, фонопоэтические, прагматические и лингвокультурологические особенности художественного дискурса. Особое внимание уделяется функционированию метафоры, метонимии, эпитета, сравнения, олицетворения, повтора и других выразительных средств. Определяется роль авторской речи, речи персонажей, внутреннего монолога, диалога и полилога в формировании художественного дискурса. Результаты исследования показывают, что основная специфика художественного дискурса проявляется во взаимосвязи эстетической, коммуникативной, когнитивной и прагматической функций языка.

Ключевые слова: художественный дискурс, художественный текст, лингвистические особенности, дискурсивный анализ, стилистика, метафора, прагматика, лингвокультурология, авторская речь, речь персонажей.

Abstract

This article examines the linguistic features of literary discourse from the perspective of contemporary discourse analysis, pragmatics, linguoculturology, and cognitive linguistics. Literary discourse is viewed not simply as a type of text but as a multidimensional linguistic phenomenon reflecting complex communicative relations between the author, characters, and reader. The study focuses on the lexical-semantic, morphological, syntactic, phonostylistic, pragmatic, and linguocultural characteristics of literary discourse. Particular attention is paid to the discursive functions of metaphor, metonymy, epithet, simile, personification, repetition, antonymy, and other expressive devices. The role of authorial narration, character speech, internal monologue, dialogue, and polylogue in constructing literary discourse is also analyzed. The research demonstrates that the essential characteristic of literary discourse lies in the interaction of aesthetic, communicative, cognitive, and pragmatic functions of language. Literary discourse enables the author to construct fictional reality, express attitudes and emotions, represent characters, transmit cultural meanings, and influence the reader's interpretation.

Keywords: literary discourse, literary text, linguistic features, discourse analysis, stylistics, metaphor, pragmatics, linguoculturology, authorial speech, character speech.

KIRISH

Til insonning borliqni anglash, uni ifodalash va boshqalarga yetkazishidagi eng muhim vositalardan biridir. Tilning imkoniyatlari ayniqsa badiiy adabiyotda yaqqol namoyon bo‘ladi. Badiiy asar til orqali nafaqat voqea-hodisalarni tasvirlaydi, balki insonning ichki kechinmalari, ruhiy holati, dunyoqarashi, ijtimoiy munosabatlari va estetik qarashlarini ham ifodalaydi. Shu jihatdan badiiy matnni faqat grammatik yoki leksik birliklar yig‘indisi sifatida o‘rganish uning mazmun-mohiyatini to‘liq ochib bera olmaydi.

Zamonaviy tilshunoslikda diskurs tushunchasining keng qo‘llanilishi natijasida badiiy matnga ham yangicha yondashuv shakllandi. Badiiy diskurs tushunchasi matnning o‘zidan ko‘ra kengroq hodisani ifodalaydi. Unda muallifning kommunikativ maqsadi, personajlarning nutqiy faoliyati, o‘quvchining qabul qilishi, ijtimoiy-madaniy kontekst, estetik ta’sir va pragmatik mazmun o‘zaro bog‘liq holda namoyon bo‘ladi.

Badiiy diskursni o‘rganish bugungi kunda lingvopragmatika, kognitiv tilshunoslik, lingvokulturologiya, stilistika va matn lingvistikasi bilan chambarchas bog‘liq. Chunki badiiy asarda qo‘llangan har bir til birligi ma’lum estetik va kommunikativ vazifani bajarishi mumkin.

Badiiy diskursning o‘ziga xosligi, avvalo, unda tilning tasviriy-ifodaviy imkoniyatlaridan keng foydalanilishi bilan belgilanadi. Metafora, metonimiya, o‘xshatish, epitet, mubolag‘a, kinoya, jonlantirish, takror va boshqa stilistik vositalar badiiy obrazni yaratishda muhim rol o‘ynaydi.

Mazkur maqolaning maqsadi badiiy diskursning asosiy lisoniy xususiyatlarini aniqlash va ularning badiiy-estetik hamda kommunikativ vazifalarini tahlil qilishdan iborat.

Tadqiqotning asosiy vazifalari quyidagilardan iborat:

badiiy diskurs tushunchasining lingvistik mohiyatini aniqlash;

badiiy diskursning leksik-semantik xususiyatlarini tavsiflash;

morfologik va sintaktik vositalarning diskursdagi funksiyasini ko‘rsatish;

tasviriy-ifodaviy vositalarning badiiy diskursdagi rolini aniqlash;

muallif va personaj nutqining o‘ziga xos xususiyatlarini tahlil qilish;

badiiy diskursning pragmatik va lingvomadaniy jihatlarini ochib berish.

1. BADIIY DISKURS TUSHUNCHASINING NAZARIY ASOSLARI

Diskurs tushunchasi zamonaviy tilshunoslikdagi eng ko‘p qirrali tushunchalardan biri hisoblanadi. Turli ilmiy maktablarda unga turlicha ta’rif berilgan. Umumiy ma’noda diskurs tilning muayyan ijtimoiy, kommunikativ va kontekstual sharoitdagi real qo‘llanishini anglatadi.

Badiiy diskurs esa badiiy kommunikatsiyaning o‘ziga xos shakli bo‘lib, unda muallifning estetik maqsadi, ijodiy pozitsiyasi va individual uslubi markaziy o‘rin egallaydi.

Badiiy diskursni quyidagi kommunikativ tizim sifatida tasavvur qilish mumkin:

Biroq ushbu tizim oddiy axborot almashinuvidan farq qiladi. Muallif o‘quvchiga faqat axborot bermaydi, balki uning hissiyoti, tasavvuri, estetik qarashlari va dunyoqarashiga ta’sir ko‘rsatadi.

Badiiy diskursda ikki darajali kommunikatsiyani kuzatish mumkin. Birinchi darajada muallif va o‘quvchi o‘rtasidagi kommunikatsiya mavjud. Ikkinchi darajada esa asar ichidagi personajlar o‘rtasidagi kommunikativ munosabatlar shakllanadi.

Shu sababli badiiy diskurs ko‘p subyektli va ko‘p qatlamli kommunikativ hodisa hisoblanadi.

Badiiy diskursning eng muhim belgilaridan biri uning leksik boyligidir. Badiiy asarda umumxalq tiliga oid so‘zlar bilan bir qatorda dialektizmlar, arxaizmlar, neologizmlar, terminlar, jargonlar, kasb-hunar leksikasi va emotsional-ekspressiv birliklar ham qo‘llanishi mumkin.

Muallif ma’lum bir so‘zni tasodifan tanlamaydi. Leksik tanlov personajning yoshi, kasbi, ijtimoiy mavqei, hududi, dunyoqarashi va ruhiy holatini ko‘rsatishga xizmat qiladi.

Masalan, qahramonning nutqida dialektal birliklarning ishlatilishi uning geografik yoki ijtimoiy mansubligini ko‘rsatishi mumkin. Arxaik so‘zlar esa tarixiy davrni tasvirlash yoki asarga milliy-kultural kolorit berish vazifasini bajaradi.

Badiiy diskursda sinonimlar ham muhim stilistik imkoniyatga ega. Muallif bir ma’noni turli sinonimik birliklar orqali ifodalab, ma’no nozikliklarini yaratadi.

Masalan:

“U xafa edi.”

va

“Uning ko‘ngliga g‘am cho‘kkan edi.”

Mazkur ikki gap mazmunan yaqin bo‘lsa-da, ikkinchi variant obrazlilik va emotsional ta’sirchanlik jihatidan kuchliroqdir.

Badiiy diskursda ko‘p ma’noli so‘zlardan foydalanish ham muhim. Kontekst ta’sirida so‘zning yangi, ko‘chma yoki individual ma’nosi yuzaga kelishi mumkin.

3. METAFORA VA BOSHQA TASVIRIY VOSITALARNING O‘RNI

Badiiy diskursning lisoniy tabiatini metaforasiz tasavvur qilish qiyin. Metafora bir tushunchani boshqa tushuncha asosida obrazli ifodalash imkonini beradi.

Masalan:

“The night swallowed the city.”

Bu yerda tunning shaharni “yutishi” haqidagi ifoda literal ma’noda emas, metaforik ma’noda qo‘llangan.

O‘zbek tilida:

“Tun shaharni o‘z bag‘riga yutdi.”

kabi ifoda orqali qorong‘ulikning shaharni qamrab olishi obrazli tarzda tasvirlanadi.

Metafora badiiy diskursda bir necha vazifani bajaradi:

obraz yaratadi;

emotsional ta’sirni kuchaytiradi;

muallifning munosabatini bildiradi;

abstrakt tushunchalarni konkretlashtiradi;

o‘quvchining tasavvurini faollashtiradi.

Epitet ham badiiy diskursning muhim vositalaridan biridir. U predmet yoki shaxsning muayyan belgisini ta’sirchan tarzda ifodalaydi.

Masalan:

silent night;

golden sunlight;

cold smile;

yurakni ezuvchi sog‘inch;

oltin kuz;

mungli nigoh.

O‘xshatish vositasida esa bir predmet yoki hodisa ikkinchisi bilan qiyoslanadi:

as white as snow;

as brave as a lion;

qorday oppoq;

sherday jasur.

Mazkur vositalar badiiy diskursning estetik va obrazlilik xususiyatini ta’minlaydi.

Badiiy diskursda sintaktik qurilmalar ham muhim stilistik vazifa bajaradi. Muallif gaplarning uzun-qisqaligi, tartibi, takrorlanishi, parallel konstruksiyalar, inversiya, ellipsis va parataksisdan foydalanib, asarning ritmi va emotsional fonini yaratadi.

Qisqa gaplar ko‘pincha keskinlik, qo‘rquv, hayajon yoki dramatik holatni ifodalash uchun ishlatiladi:

“He stopped. He listened. Nothing.”

Bunday sintaktik qisqalik o‘quvchida voqea tezligi va ruhiy taranglik hissini uyg‘otadi.

Uzbek badiiy diskursida ham qisqa gaplarning ketma-ket qo‘llanishi dramatik holatni kuchaytirishi mumkin:

“U to‘xtadi. Quloq soldi. Jimlik.”

Bundan tashqari, takror badiiy diskursda alohida ahamiyatga ega:

“He waited and waited and waited.”

Bunday takror vaqtning cho‘zilganligini yoki qahramonning ruhiy holatini ta’kidlaydi.

O‘zbek tilida:

“Kutdi. Uzoq kutdi. Juda uzoq.”

kabi qurilmalar ham kuchli emotsional-ekspressiv ta’sirga ega.

Inversiya ham muallifning e’tiborini ma’lum bir komponentga qaratish imkonini beradi. Ingliz tilida inversiya ko‘proq badiiy va stilistik maqsadlarda ishlatilishi mumkin. O‘zbek tilida esa so‘z tartibining nisbatan erkinligi ta’kid va ekspressivlikni yaratishda qo‘shimcha imkoniyat beradi.

5. MUALLIF NUTQI VA PERSONAJ NUTQI

Badiiy diskursning muhim lisoniy xususiyatlaridan biri unda turli nutq subyektlarining mavjudligidir.

Badiiy asarda:

muallif nutqi;

personaj nutqi;

dialog;

monolog;

ichki monolog;

bilvosita nutq;

erkin bilvosita nutq

kabi shakllar uchraydi.

Muallif nutqi voqealarni tasvirlash, personajlarni tavsiflash va voqea-hodisalarga munosabat bildirishga xizmat qiladi.

Personaj nutqi esa qahramonning individual xususiyatlarini namoyon etadi. Personajning so‘z tanlovi, gap qurilishi, murojaat shakllari, modal birliklari va emotsional ifodalari uning xarakterini ochishga yordam beradi.

Masalan, bilimli va rasmiy shaxsning nutqi bilan oddiy kundalik suhbatdagi nutq o‘rtasida sezilarli farq bo‘ladi.

Shuningdek, qahramon nutqida shevaga oid birliklar yoki jargonlarning ishlatilishi uning ijtimoiy guruhini ko‘rsatishi mumkin.

Demak, personaj nutqi faqat voqeani bayon qilish vositasi emas, balki lingvistik xarakter yaratish vositasi hamdir.

6. DIALOG VA MONOLOGNING BADIIY DISKURSDAGI O‘RNI

Dialog badiiy diskursning eng faol kommunikativ shakllaridan biridir. Dialog orqali personajlar o‘rtasidagi munosabat, ziddiyat, yaqinlik, hurmat yoki qarama-qarshilik ochiladi.

Dialogning mazmuni faqat so‘zlarning lug‘aviy ma’nosi bilan belgilanmaydi. Intonatsiya, pauza, murojaat, takror va kontekst ham muhim rol o‘ynaydi.

Masalan:

— Are you coming?

— Maybe.

Ushbu qisqa dialogda “Maybe” so‘zi grammatik jihatdan oddiy javob bo‘lsa-da, kontekstga qarab ikkilanish, norozilik yoki befarqlikni ifodalashi mumkin.

O‘zbek tilida ham:

— Borasizmi?

— Balki.

dialogi turli pragmatik ma’nolarni anglatishi mumkin.

Monolog esa personajning ichki dunyosini ochishda ayniqsa muhimdir. Ichki monolog orqali qahramonning qo‘rquvi, shubhasi, orzusi, pushaymonligi yoki qarorini bevosita kuzatish mumkin.

7. BADIIY DISKURSNING PRAGMATIK XUSUSIYATLARI

Badiiy diskursning muhim jihatlaridan biri uning pragmatik yo‘nalganligidir. Muallif har qanday til vositasini muayyan kommunikativ maqsad asosida tanlaydi.

Badiiy diskursning asosiy pragmatik maqsadlari quyidagilardan iborat:

o‘quvchiga estetik ta’sir ko‘rsatish;

ma’lum hissiy holatni yuzaga keltirish;

personajga nisbatan ijobiy yoki salbiy munosabat shakllantirish;

voqea-hodisaga muallif munosabatini bildirish;

o‘quvchini ma’lum xulosaga olib kelish;

yashirin yoki bilvosita mazmunni yetkazish.

Badiiy asarda ko‘pincha implikatura muhim ahamiyat kasb etadi. Qahramon bir narsani aytadi, lekin uning nutqidan boshqa ma’no anglashilishi mumkin.

Masalan:

“It is getting late.”

Mazkur gap oddiy vaqt haqidagi axborot bo‘lishi mumkin. Biroq muayyan kontekstda u:

“You should leave.”

yoki

“We should finish our conversation.”

kabi bilvosita ma’noni anglatishi mumkin.

Demak, badiiy diskursni to‘liq anglash uchun o‘quvchi faqat leksik va grammatik ma’nolarni emas, balki kontekst va kommunikativ niyatni ham hisobga olishi kerak.

8. LINGVOKULTUROLOGIK XUSUSIYATLAR

Badiiy diskurs milliy madaniyatning lingvistik ifodasini o‘rganish uchun muhim manbadir. Badiiy asarda xalqning urf-odatlari, an’analari, tarixiy xotirasi, qadriyatlari va dunyoqarashi o‘z aksini topadi.

Bunday madaniy axborot quyidagi birliklar orqali ifodalanishi mumkin:

milliy taom nomlari;

kiyim-kechak nomlari;

qarindoshlik terminlari;

murojaat shakllari;

marosim va urf-odat nomlari;

maqol va matallar;

frazeologik birliklar;

diniy va tarixiy birliklar;

milliy realiyalar.

Masalan, o‘zbek badiiy diskursida dasturxon, non, mahalla, hashar, to‘y, kelin, kuyov, aka, opa, amaki, tog‘a kabi birliklar nafaqat predmet yoki shaxsni bildiradi, balki muayyan madaniy mazmunni ham tashiydi.

Ingliz badiiy diskursida esa ayrim madaniy birliklar ingliz tiliga xos ijtimoiy va tarixiy tajribani aks ettiradi.

Shuning uchun badiiy diskursni lingvomadaniy jihatdan tahlil qilish milliy dunyoqarashning til orqali qanday ifodalanishini aniqlash imkonini beradi.

9. EMOTSIONAL-EKSPRESSIV VOSITALAR

Badiiy diskursda emotsional-ekspressiv vositalar muhim o‘rin tutadi. Ular orqali qahramonlarning ruhiy holati va muallifning hissiy munosabati ifodalanadi.

Bunday vositalarga quyidagilar kiradi:

undovlar;

modal so‘zlar;

yuklamalar;

takror;

undov gaplar;

ritorik savollar;

qisqa gaplar;

emotsional leksika.

Masalan:

“Oh, what a beautiful morning!”

Bu gapda Oh undovi hayrat va quvonchni kuchaytiradi.

O‘zbek tilida:

“Voy, qanday go‘zal tong!”

kabi ifoda xuddi shunday emotsional vazifani bajaradi.

Ritorik savollar ham badiiy diskursning kuchli vositalaridan biridir:

“Who could forget that day?”

Bu gap aslida javob talab qilmaydi. Uning vazifasi voqeaning kuchli taassurot qoldirganini ta’kidlashdir.

10. BADIIY DISKURSNING KOGNITIV XUSUSIYATLARI

Badiiy diskurs insonning olamni idrok etish va konseptuallashtirish jarayonlari bilan chambarchas bog‘liq. Muallif voqelikni bevosita tasvirlash bilan cheklanmaydi, balki uni o‘zining individual dunyoqarashi orqali qayta yaratadi.

Masalan, “yo‘l” konsepti badiiy asarda oddiy geografik harakatni emas, balki inson hayoti, taqdir, izlanish yoki maqsadga erishish ramzini anglatishi mumkin.

Shu nuqtayi nazardan quyidagi konseptual metaforalar badiiy diskursda keng uchraydi:

LIFE IS A JOURNEY

LOVE IS A JOURNEY

TIME IS A MOVING OBJECT

EMOTION IS A FORCE

O‘zbek badiiy diskursida ham “yo‘l”, “nur”, “qorong‘ilik”, “yurak”, “ko‘ngil”, “olov” kabi obrazlar ko‘pincha konseptual mazmun kasb etadi.

Masalan, nur umid yoki ezgulikni, qorong‘ilik esa qayg‘u, qo‘rquv yoki noma’lumlikni ifodalashi mumkin.

Bu esa badiiy diskursning kognitiv xususiyatini namoyon etadi.

11. BADIIY DISKURSNING ASOSIY LISONIY BELGILARI

Yuqoridagi tahlillar asosida badiiy diskursning asosiy lisoniy xususiyatlarini quyidagicha umumlashtirish mumkin:

№	Lisoniy xususiyat	Asosiy vazifasi
1	Obrazli leksika	Badiiy obraz yaratish
2	Metafora	Abstrakt ma’noni obrazlashtirish
3	Epitet	Belgini emotsional ifodalash
4	O‘xshatish	Qiyosiy obraz yaratish
5	Takror	Ta’kid va ekspressivlik
6	Qisqa gaplar	Dramatizm va ritm
7	Dialog	Kommunikativ jarayonni ko‘rsatish
8	Monolog	Ichki holatni ochish
9	Dialektizmlar	Milliy va hududiy kolorit
10	Arxaizmlar	Tarixiy kolorit
11	Murojaat birliklari	Ijtimoiy munosabatni ifodalash

12	Ritorik savol	Hissiy ta’sirni kuchaytirish
13	Frazeologizmlar	Milliy-madaniy mazmun
14	Modal birliklar	Muallif/personaj munosabatini ifodalash

Mazkur belgilar bir-biridan mustaqil holda emas, balki o‘zaro aloqada namoyon bo‘ladi.

12. BADIIY DISKURS VA MUALLIFNING INDIVIDUAL USLUBI

Badiiy diskursning muhim belgilaridan yana biri muallifning individual uslubidir. Har bir yozuvchi tilning mavjud imkoniyatlaridan o‘ziga xos tarzda foydalanadi.

Individual uslub quyidagi jihatlarda namoyon bo‘lishi mumkin:

so‘z tanlash;

metafora yaratish;

gap qurilishi;

obrazlar tizimi;

takrorlardan foydalanish;

dialoglarni tashkil qilish;

personajlar nutqini individuallashtirish;

milliy-madaniy birliklarni tanlash.

Muallifning individual uslubi badiiy diskursning boshqa matn turlaridan farqlanishiga yordam beradi.

Masalan, ayrim yozuvchilar qisqa va dinamik gaplardan ko‘proq foydalansa, boshqalari uzun, tasviriy va murakkab sintaktik konstruksiyalarni afzal ko‘rishi mumkin.

Shuningdek, bir muallif tabiat tasviriga, ikkinchisi inson psixologiyasiga, uchinchisi esa dialog va ijtimoiy munosabatlarga katta e’tibor berishi mumkin.

Demak, badiiy diskurs tilning umumiy imkoniyatlari bilan bir qatorda muallifning individual ijodiy imkoniyatlarini ham aks ettiradi.

13. BADIIY DISKURSNI O‘RGANISHNING AMALIY AHAMIYATI

Badiiy diskursni lingvistik jihatdan o‘rganish bir qator fanlar uchun muhim nazariy va amaliy ahamiyatga ega.

Birinchidan, badiiy diskurs tahlili stilistika uchun muhim bo‘lib, yozuvchi uslubi va badiiy ifoda vositalarini aniqlashga yordam beradi

Ikkinchidan, lingvopragmatika nuqtayi nazaridan badiiy diskurs muallifning kommunikativ strategiyalari va o‘quvchiga ta’sir mexanizmlarini o‘rganish imkonini beradi.

Uchinchidan, lingvokulturologiya badiiy asarlar orqali milliy dunyoqarash, qadriyat va madaniy konseptlarni aniqlaydi.

To‘rtinchidan, tarjima nazariyasi uchun badiiy diskursning lisoniy xususiyatlarini bilish nihoyatda muhim. Chunki metafora, frazeologizm, milliy realiya va boshqa obrazli birliklarni boshqa tilga tarjima qilishda ularning kontekstual va madaniy mazmunini saqlash zarur.

Beshinchidan, badiiy diskursni o‘rganish xorijiy tilni o‘qitishda ham samarali vosita bo‘lib xizmat qiladi. Talaba badiiy matn orqali nafaqat til birliklarini, balki madaniyat, kommunikativ xulq va milliy dunyoqarashni ham o‘rganadi.

XULOSA

Badiiy diskurs murakkab va ko‘p qatlamli lingvistik hodisa bo‘lib, unda tilning kommunikativ, estetik, pragmatik, kognitiv va lingvomadaniy imkoniyatlari birlashadi. Uni faqat badiiy matn doirasida o‘rganish yetarli emas. Badiiy diskurs muallif, personaj va o‘quvchi o‘rtasidagi murakkab kommunikativ munosabatlar tizimi sifatida qaralishi lozim.

Tadqiqot natijasida badiiy diskursning leksik, morfologik, sintaktik, stilistik, pragmatik va lingvomadaniy xususiyatlarga ega ekanligi aniqlandi. Badiiy diskursda metafora, metonimiya, epitet, o‘xshatish, jonlantirish, takror, ritorik savol va boshqa tasviriy vositalar alohida estetik va kommunikativ vazifalarni bajaradi.

Badiiy diskursning leksik xususiyatlari muallifning so‘z tanlovi, emotsional-ekspressiv birliklar, dialektizmlar, arxaizmlar, neologizmlar va frazeologik birliklarning qo‘llanishida namoyon bo‘ladi. Sintaktik jihatdan esa qisqa va uzun gaplar, takror, parallel konstruksiyalar, inversiya, dialog, monolog va ichki monologlar muhim rol o‘ynaydi.

Bundan tashqari, badiiy diskursda milliy-madaniy mazmun ham muhim ahamiyatga ega. Murojaat birliklari, qarindoshlik terminlari, milliy realiyalar, maqol va iboralar orqali muayyan xalqning madaniy qadriyatlari va dunyoqarashi aks ettiriladi.

Badiiy diskursning eng muhim jihatlaridan biri shundaki, unda til birliklari ko‘pincha bir vaqtning o‘zida bir necha funksiyani bajaradi. Masalan, metafora bir tomondan obraz yaratadi, ikkinchi tomondan muallif munosabatini bildiradi va uchinchi tomondan o‘quvchining hissiy holatiga ta’sir ko‘rsatadi.

Shunday qilib, badiiy diskursni lingvistik jihatdan tadqiq etish til va adabiyotning o‘zaro munosabatini chuqurroq anglash, muallifning individual uslubini aniqlash, milliy dunyoqarashning til orqali ifodalanishini ochib berish hamda badiiy asarning estetik va pragmatik mazmunini to‘liqroq talqin qilish imkonini beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

Brown, G., & Yule, G. (1983). Discourse Analysis. Cambridge: Cambridge University Press.

Fairclough, N. (1992). Discourse and Social Change. Cambridge: Polity Press.

Fowler, R. (1996). Linguistic Criticism. Oxford: Oxford University Press.

Halliday, M. A. K. (1978). Language as Social Semiotic. London: Edward Arnold.

Lakoff, G., & Johnson, M. (1980). Metaphors We Live By. Chicago: University of Chicago Press.

Leech, G. N., & Short, M. H. (2007). Style in Fiction: A Linguistic Introduction to English Fictional Prose. London: Pearson.

Schiffrin, D. (1994). Approaches to Discourse. Oxford: Blackwell.

Simpson, P. (2004). Stylistics: A Resource Book for Students. London: Routledge.

van Dijk, T. A. (1997). Discourse as Structure and Process. London: Sage.

Widdowson, H. G. (2007). Discourse Analysis. Oxford: Oxford University Press.